

En pojke hade beretts vård enligt 2 § LVU. Fråga bl.a. om det fanns förutsättningar för fortsatt vård enligt LVU i samband med att vårdnaden om pojken flyttades från modern till fadern

I en anmälan till JO framförde AA, såsom ombud för BB, klagomål mot Socialnämnden i Lunds kommun angående handläggningen av och agerandet i ett ärende enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) rörande BB:s son CC, född 1988. När det gäller klagomålets närmare innehåll hänvisas till nedan återgivna remissvar som JO inhämtade från socialnämnden.

Anmälan remitterades till Socialnämnden i Lunds kommun för utredning och yttrande. Socialnämndens IFO-utskott antog den 10 maj 1999 ett tjänsteutlåtande såsom sitt eget remissvar. I remissvaret anfördes huvudsakligen följande (hänvisningar till bilagor har utelämnats).

Bakgrund

CC är en drygt 10-årig pojke som bott med sin mamma som har fysiska och psykiska besvär. Hans två äldre bröder är omhändertagna jml LVU och bor sedan späd ålder i familjehem. CC är omhändertagen jml LVU sedan 961205 då han blev omedelbart omhändertagen. Länsrätten fastställde det omedelbara omhändertagandet 961218. Efter ansökan från nämnden förordnade länsrätten i dom avkunnad 970122 att CC skulle beredas vård jämlikt § 1 och 2 LVU. Han placerades på barnhem vid omhändertagandet för att hans behov och faderns omsorgsförmåga skulle kunna utredas. IFO-utskottet beslutade 970623 att placera CC hos fadern jml § 11 LVU. Fadern har interimistisk vårdnad om CC efter beslut i Lunds Tingsrätt 970926. Ett slutgiltigt beslut i vårdnadsfrågan synes dröja eftersom modern överklagat tingsrättens dom av 990209 om att fadern ska ha ensam vårdnad. Fadern önskar inte längre att LVU-beslutet gentemot modern kvarstår. Han har för CC:s räkning inte längre behov av detta stöd. Socialnämndens IFO-utskott kommer därför att föreslås att LVU-vården avslutas.

— — —

Våra kommentarer till anmälan

I första stycket under rubriken BAKGRUND skriver AA att BB nekats att få LVU:et beträffande sonen CC upphävt samt även att överhuvudtaget överklaga eller få prövning av detsamma.

BB överklagade i skrivelse inkommen till länsrätten 970310 omhändertagandet. Referenten i målet på Kammarrätten uppgav vid telefonsamtal 970602 att ärendet låg hos dem i avvaktan på klarhet i frågan om vem som skulle vara ombud för BB

eftersom hon hade begärt byte av advokat. Först 980420 fattade Kammarrätten i Göteborg beslut att avskriva målet från vidare handläggning.

Kammarrättens motivering: ”Sedan BB överklagat länsrättens dom har Lunds tingsrätt den 26 september 1997 förordnat, för tiden intill dess målet avgjorts genom dom eller beslut som vunnit laga kraft eller annat förordnas, att EE skall ha ensam vårdnad om sonen CC. BB har överklagat tingsrättens beslut i Hovrätten över Skåne och Blekinge men återkallat målet varför Tingsrättens beslut står fast.”

”Beredande av vård enligt LVU får överklagas av den unges förälder enbart om denne är vårdnadshavare och barnet inte fyllt 18 år. Till följd av tingsrättens interimistiska förordnande är BB därför inte längre behörig att föra talan angående vård enligt LVU beträffande sonen CC. Hennes överklagan kan därmed inte prövas av kammarrätten.”

”Regeringsrätten har den 1 juli 1998 i Stockholm beslutat att inte meddela BB prövningstillstånd i mål om vård enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, i vilket mål Kammarrätten i Göteborg meddelat beslut den 26 mars 1998, mål nr 1491-1997. Kammarrättens avgörande står därför fast.”

Vår kommentar till detta är att BB synbarligen inte haft bråttom med att få länsrättens dom prövad i kammarrätten. Hennes agerande med att byta advokater har fördröjt processen så att kammarrätten inte hade möjlighet att fatta beslut i frågan medan hon var vårdnadshavare.

BB uttalade vid flera tillfällen i samband med att CC placerades hos sin pappa jml § 11 LVU att hon ville att CC skulle vara placerad där jml LVU i fyra år så att EE mognade under tiden som pappa.

När BB nästa gång överklagade Socialnämndens IFO-utskotts beslut att avslå hennes begäran om vårdens upphörande 980831 till länsrätten avlog länsrätten 981006 hennes överklagan med motiveringen att hon inte längre var behörig föra talan i ärendet då hon inte längre var vårdnadshavare.

Kammarrätten beslutade 981105 att instämma i länsrättens bedömning och ändrade inte det överklagade beslutet.

Regeringsrätten beslutade 990115 att inte meddela BB prövningstillstånd i målet om vård enligt lagen om vård med särskilda bestämmelser om vård av unga. Kammarrättens avgörande stod därmed fast.

I samband med att EE blev interimistisk vårdnadshavare för CC kontaktade vi länsstyrelsens sociala enhet i Malmö för att få råd om huruvida LVU-domen riktad mot modern absolut skulle beslutas att upphöra i det läget eller om det kunde finnas grund för att det var kvar under en övergångstid. Den information vi fick från länsstyrelsen och Socialstyrelsen var att man kunde låta LVU-beslutet upphöra eller att man kunde låta beslutet vara kvar till dess ett ”permanent” beslut om att fadern skulle ha vårdnaden hade fattats av tingsrätten. Det fanns olika uppfattningar om vad som var det rätta i detta.

Vi fick även besked om att förutsättningen för att låta LVU-beslutet fortsätta gälla var att fadern var positiv till detta, och att ifall han begärde vårdens upphörande skulle ärendet tas upp till prövning.

Vi gjorde bedömningen att, mot bakgrund av förvaltningens mångåriga kontakter med BB låta LVU-beslutet bestå i avvaktan på en ”permanent” vårdnadsdom. Skälet till detta har varit att vi såg det som en extra trygghet för CC:s tillvaro hos fadern mot bakgrund av att modern sökte få till stånd gemensam vårdnad. Vi bedömde att gemensam vårdnad inte tillräckligt skulle trygga CC:s situation. Processerna i tingsrätt har dragit ut på tiden på grund av att BB agerat för byte av ombud samt att hon överklagade det interimistiska beslutet till hovrätten. Hon drog sedan tillbaka denna överklagan. BB har nu även överklagat tingsrättens beslut av 990209 i vårdnadsfrågan till hovrätten varför tingsrättens dom ej vunnit laga kraft. Detta innebär att tiden för ett slutligt avgörande i vårdnadsfrågan dragit ut längre i tid än vi förutsett.

AA skriver vidare i sin anmälan, andra stycket, att: "pga sjukdom bad modern i ett senare skede socialtjänsten om hjälp vilket resulterade i att barnet omhändertogs enligt LVU trots att modern själv, frivilligt föreslagit tillfällig vårdhjälp.

Detta är inte överensstämmande med verkligheten. Modern hade, visade det sig under vår utredning, tidigare hösten 1996 bett en person om hjälp att ta hand om CC tillfälligt men när denna person talade om för BB att de då var tvungna att kontakta socialtjänsten återtog modern sin begäran om hjälp. När CC sedan omhändertogs akut hade modern inte framställt om någon hjälp, hon hade även uttalat till CC:s dåvarande skola att det inte fanns någon hjälp att få.

AA skriver vidare att modern inte gick med på att sonen skulle flyttas från den skola han ville gå i och som han efter LVU-domen även placerades i.

Det är riktigt att det under länsrättsförhandlingen förekom en diskussion om vilken skola CC skulle gå i som en del i vårdplanen och att modern ej accepterade den delen. Den skola CC ville gå i är den skola han fick börja i efter flyttningen till fadern. När CC omhändertogs hade han gått i tre skolor fast han bara gick i andra klass. Vid omhändertagandet hade vi inte tillräckliga kunskaper om faderns omsorgsförmåga. Detta skulle utredas, vi kunde därför inte låta CC börja i den skola som låg närmast faderns bostad då vi inte visste om CC skulle kunna komma att flyttas till fadern. Denna skola låg dessutom 4-5 mil från barnhemmet vilket hade gett CC lång resväg.

AA skriver vidare att socialnämndens IFO-utskott i samband med det omedelbara omhändertagandet beslöt om umgängesrestriktioner med modern.

Beslut om umgängesrestriktioner jml § 14 LVU fattades inte förrän 970116 när man på Lunds Barnhem, där CC då var placerad sedan 961227, fann att moderns krav på kontakter med sonen var av den omfattningen att det hindrade CC:s möjlighet att komma till ro på barnhemmet. Det var också tydligt att CC själv inte ville träffa sin mamma, eller tala med henne i telefon och att hon inte alls kunde respektera hans önskningar i detta.

Från 970116 fram tills 980914 fanns moderns umgänge med CC reglerat jml § 14 LVU genom en rad olika beslut.

Det är riktigt att beslut om umgängesrestriktioner jml § 14 LVU upphävts av Socialnämndens IFO-utskott 980914 efter att länsrätten i sitt beslut av den 22 juli 1998 skrivit att socialnämnden överskridit sina befogenheter genom att besluta om umgänget. (Modern hade begärt utökat umgänge och IFO-utskottet hade avslagit detta.) Länsrätten fann att de inte kunde ingå i en prövning av socialnämndens beslut att begränsa umgänget, och avskrev målet från vidare handläggning.

AA skriver vidare i samma stycke att tingsrätten i Lund hunnit meddela interimistiskt beslut där umgänget reglerades utgående från Socialförvaltningens i Lund tidigare rekommendation beslutad av Socialnämndens IFO-utskott 970623.

Det är riktigt att Lunds Tingsrätt beslutade i sin muntliga förberedande förhandling 980811 att modern skulle ha umgänge med CC var tredje helg i enlighet med vårt beslut av 970623. Vårt beslut om omfattningen av umgänget var grundat på den samlade bedömningen av BUP:s utredning om CC, Lunds Barnhems utredning om CC samt av vår egen utredning och grundade sig på i vilken omfattning som CC kunde må bra av kontakten med modern. Denna bedömning grundade sig således på ett gediget utredningsarbete. Det interimistiska beslutet om vårdnaden som hade fattats av tingsrätten 970926 innefattade ej något beslut om umgänget för modern.

AA skriver vidare i samma stycke att tingsrätten i Lund 990209 genom dom beslutat att frånta modern vårdnaden och överflytta densamma på fadern i enlighet med tidigare interimistiskt beslut 1997-09-26 och att domen har överklagats.

Detta är riktigt. Men tingsrätten har också i denna dom beslutat om ett betydligt utvidgat umgänge för modern, till ett liknande "normalumgänge".

AA säger i sammanfattningen av sin skrivelse att det är absurt och oförenligt med intentionen i lagstiftningen att upprätthålla ett LVU mot modern i en situation där barnet vårdas enligt LVU hos fadern och där inga umgängesrestriktioner mera

föreligger. Han säger vidare att modern inte ges några rättsliga medel att i detta läge få LVU:et överklagat och omprövat och att hon befinner sig i ett rättsligt moment 22. Han säger vidare i detta stycke att socialnämnden i Lund därigenom otillbörligt påverkat hennes möjligheter att försvara sitt föräldraskap. I sista stycket säger han vidare att vi agerat för att fadern skall försvåra barnets umgänge med modern.

Socialnämndens IFO-utskott har nu föreslagits låta LVU-vården upphöra, ärendet kommer att behandlas vid samma sammanträde som detta yttrande. Frågan om det varit oförenligt med intentionerna i lagstiftningen får prövas av JO. Vår avsikt med att behålla LVU-beslutet så pass länge har varit att maximalt trygga CC:s tillvaro hos fadern då vår bedömning har varit och är att modern inte åter bör få avgörande inflytande över honom.

Socialnämnden i Lund har inte agerat för att fadern skall försvåra barnets umgänge med modern, men vi har mot bakgrund av bedömningarna i tidigare nämnda utredningar, av BUP, av Lunds Barnhem och av oss själva, tagit ställning för att begränsa umgänget till det som fattats beslut om av IFO-utskottet. Sedan är det tydligen så att CC inte alltid velat träffa sin mamma och då har inte fadern tvingat honom vilket vi ej motsatt oss. Dessutom är det tydligen så att modern vid ett antal tillfällen inhiberat och velat flytta umgängeshelger med kort varsel och att detta lett till osäkerhet och förvirring för CC.

Av de till remissvaret fogade handlingarna framgick det att IFO-utskottet den 10 maj 1999 beslutade att LVU-vården av CC skulle upphöra.

AA bereddes tillfälle att yttra sig över remissvaret.

Kompletterande upplysningar inhämtades per telefon från 1:e socialsekreteraren DD.

Vid ärendets avgörande hade JO tillgång till den aktuella personakten.

I ett beslut den 29 september 2000 anförde *JO André* följande.

Umgänget

När ett beslut har fattats om omhändertagande eller vård enligt LVU bestämmer socialnämnden enligt 11 § LVU hur vården av den unge skall ordnas och var han skall vistas under vårdtiden. Av denna socialnämndens allmänna befogenhet att besluta om barnets förhållanden under vårdtiden följer att socialnämnden i princip bestämmer om alla besök hos den underårige. Socialnämnden bör vid vårdens genomförande så långt det är möjligt samarbeta med föräldrarna och medverka till att kontakterna mellan föräldrarna och den unge upprätthålls.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård enligt LVU får socialnämnden, enligt 14 § andra stycket 1 LVU, besluta hur den unges umgänge med föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom skall utövas. Lagtexten är inte helt entydig. När det gäller en förälder som inte är vårdnadshavare och socialnämndens beslut innebär en inskränkning av dennes möjligheter att träffa barnet, har bestämmelsen – i förarbetena och rättspraxis – begränsats till att avse de situationer då det föreligger ett avtal eller ett domstolsavgörande angående umgängesrätten och socialnämndens beslut innebär att den umgängesberättigade föräldern inte kan träffa barnet enligt den civilrättsligt gällande umgängesrätten (jfr RÅ 84 2:38, prop. 1979/80:1 del A s. 601 f., del B s. 380, prop. 1989/90:28 s. 115,

se även SOU 2000:77, ”Omhändertagen – Samhällets ansvar för utsatta barn och unga”, s. 143 f. och s. 209 f.).

Modern BB:s umgänge med CC reglerades med stöd av 14 § andra stycket LVU under tidsperioden den 16 januari 1997–den 14 september 1998. Lunds tingsrätt förordnade i ett interimistiskt beslut den 26 september 1997 att EE ensam skulle ha vårdnaden om CC. Det fanns vid detta tillfälle inte någon dom eller beslut från allmän domstol som reglerade umgänget. Såvitt framkommit fanns det inte heller något avtal i detta hänseende. Det var följaktligen fel av IFO-utskottet att reglera umgänget med stöd av 14 § andra stycket LVU när EE den 26 september 1997 hade blivit ensam vårdnadshavare. Däremot hade IFO-utskottet möjlighet att reglera BB:s besök hos CC i enlighet med den tidigare nämnda allmänna befogenheten i 11 § LVU att bestämma om den unges förhållanden.

LVU-vårdens upphörande m.m.

Vård skall, enligt 2 § LVU, beslutas om det på grund av misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. När vård med stöd av LVU inte längre behövs, skall socialnämnden, enligt 21 § LVU, besluta att vården skall upphöra. Av 11 § andra stycket LVU följer att socialnämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom. Vård med stöd av denna lag skall dock alltid inledas utanför den unges hem.

Den 23 juni 1997 beslutade IFO-utskottet att placera CC hos EE enligt 11 § LVU. Skälen för fortsatt LVU-vård efter det att CC hade placerats hos EE var, enligt remissvaret, att ”maximal” trygghet skulle uppnås när det gällde CC:s tillvaro hos sin far. Modern borde, enligt utskottet, inte åter få avgörande inflytande över CC och socialnämnden var tveksam till om CC:s far EE skulle kunna begränsa CC:s kontakter med modern. Beslutet om fortsatt tvångsvård byggde alltså på förhållandena hos fadern och dennes förmåga att utöva sin bestämmanderätt såsom vårdnadshavare i förhållande till CC:s mor. Tidigare beslut om LVU-vård byggde på en bedömning av förhållandena hos CC:s mor jämte avsaknad av närmare kunskaper om CC:s far. Grunden för LVU-vården förändrades således när CC placerades hos sin far. Förändringen blev än mer påtaglig när allmän domstol beslutade att EE ensam skulle ha vårdnaden. Jag kan i och för sig inte se något hinder mot att vården enligt LVU fortsätter i en situation som den aktuella. Självfallet måste de förutsättningar för vård som anges i 2 § LVU fortfarande vara uppfyllda, dvs. att det på grund av misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet (i förevarande fall EE:s hem) finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

När grunderna för LVU-vården förändras på det sätt som skett i förevarande fall, är det naturligtvis av vikt att en ingående utredning föregår ställningstagandet till om vården enligt LVU skall fortsätta eller ej. Därvid måste det tydligt framgå hur de aktuella förhållandena bedöms mot bakgrund av de rekvisit för vård som anges i 2 § LVU. Eftersom ett övervägande enligt 13 § andra stycket LVU inte utmynnar i

ett överklagbart beslut bör socialnämnden i normalfallet ompröva om tvångsvården skall fortsätta eller ej (jfr 21 § LVU). Ett sådant beslut i fråga om fortsatt tvångsvård kan, enligt 41 § första stycket 2 LVU, överklagas hos länsrätten.

Frågan om fortsatt LVU-vård övervägdes av utskottet i samband med beslutet den 23 juni 1997 att placera CC hos sin far EE Till grund för utskottets beslut och övervägande förelåg ett tjänsteutlåtande samt utlåtande från Stiftelsen Lunds Barnhem med förslag till eftervårdskontrakt och ett intyg från Barn- och ungdomspsykiatriska mottagningen i Lund. Därefter övervägde utskottet vården den 15 december 1997. Frågan om fortsatt vård har även varit föremål för utskottets överväganden den 1 september 1997 genom beslut i samband med yttrande till Länsrätten i Skåne län.

Vid en genomgång av de tjänsteutlåtanden och övriga handlingar som låg till grund för utskottets överväganden kan jag konstatera att det inte finns någon anledning till kritik för brister i underlaget inför utskottets ställningstaganden om CC:s fortsatta vård. Däremot saknar jag en tydlig koppling till de i 2 § LVU angivna förutsättningarna för tvångsvård. Som nämnts är det självfallet viktigt att denna koppling tydligt framgår när tvångsvården fortsätter trots sådana förändringar i grunderna för vården som det är fråga om i förevarande fall.

Slutligen vill jag framföra att de angivna skälen till fortsatt tvångsvård sedan EE genom interimistiskt beslut hade erhållit vårdnaden om CC framstår, i vart fall sedan viss tid hade förflutit, som svaga. Det finns enligt min mening skäl att ifrågasätta om inte LVU-vården borde ha upphört betydligt tidigare än vad som blev fallet.

Övrigt

Vad som i övrigt har förekommit föranleder inte någon åtgärd eller något uttalande från min sida.